

© М. І. Онищук
(Тернопіль)

ЗІСТАВНО-ТИПОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРАДИГМАТИЧНОЇ ЛАКУНАРНOSTІ В АНГЛІЙСЬКОМУ І УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

У статті з лінгвокогнітивних позицій розглянуто парадигматичну лакунарність в англійському та українському художньому мовленні, яка трактується як мовне явище і описує незбіги (повні чи часткові) елементів знання про світ. Особливу увагу приділено класифікації лакунарних одиниць, яка ґрунтується на мовних проявах компонентної структури мовної особистості. Доведено релевантність застосування лінгвокультурологічного підходу для зіставлення концептуальних лакун, що належать свідомості носіїв української і англійської мов із притаманними їм особливостями культури та світосприйняття.

Ключові слова: лакуна, парадигматична лакунарність, мовна особистість, художнє мовлення, лінгвокогнітологія.

М. И. ОНИЩУК. СОПОСТАВИТЕЛЬНО-ТИПОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПАРАДИГМАТИЧЕСКОЙ ЛАКУНАРНОСТИ В АНГЛИЙСКОЙ И УКРАИНСКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ РЕЧИ: ЛИНГВОКОГНИТИВНЫЙ АСПЕКТ

В статье с лингвокогнитивных позиций рассмотрено парадигматическую лакунарность в английской и украинской художественной речи, которая представляет собой лингвальное явление и описывает расхождения (полные или неполные) элементов знания о мире. Особенное внимание уделено классификации лакунарных единиц на основе компонентной структуры языковой личности. Доказана релевантность использования лингвокультурологического подхода к сопоставлению концептуальных лакун, принадлежащих сознанию носителей украинского и английского языков с характерными для них особенностями культуры и мировосприятия.

Ключевые слова: лакуна, парадигматическая лакунарность, языковая личность, художественный язык, лингвокогнитология.

M. I. ONYSCHUK. A CONTRASTIVE AND TYPOLOGICAL STUDY ON PARADIGMATIC LACUNARITY IN ENGLISH AND UKRAINIAN FICTIONAL SPEECH: A LINGUOCOGNITIVE ASPECT

The article highlights the linguocognitive aspect of paradigmatic lacunarity in English and Ukrainian fictional speech. Paradigmatic lacunarity is determined as a specific linguistic phenomenon which describes discrepancies (complete or partial) in the pieces of knowledge of the world. Special emphasis is placed on classification of the lacunas based on the lingual manifestation of the linguistic personality componential structure. The relevance of cultural linguistic approach to the comparison of conceptual lacunas in the minds of the native English and Ukrainian speakers with the peculiarities of their culture and world view has been shown.

Key words: lacuna, paradigmatic lacunarity, linguistic personality, literary language, linguocognitive science.

Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки характеризується міждисциплінарним підходом до вивчення різних мовних явищ, серед яких лакунарність залишається одним із об'єктів інтересів учених гуманітарної царини знань. Значний внесок у дослідження зазначеної проблематики зробили представники різних течій та шкіл, праці яких мають першорядне значення в лінгвістиці (Быкова, 2003; Корунець, 2004; Кочерган, 2006; Попова, 2002, 2003; Стернин, 1998), зокрема,

етнопсихолінгвістиці (Марковина, 2008; Сорокин, 1982), культурології (Лотман, 1998; Сорокин, 1988), теорії міжкультурної комунікації (Гудков, 2003; Тер-Минасова, 2000) та перекладознавстві (Бархударов, 1975; Влахов, 1980; Рецкер, 1974). У сучасному українському мовознавстві лакуни розглядають як базові елементи національної специфіки лінгвокультурної спільноти, які ускладнюють переклад текстів і сприйняття їх іншочультурними реципієнтами через відсутність у зіставлюваній мові відповідників мовних одиниць різних рівнів, позначень понять, категорій, асоціативних реакцій, а також паравербальних засобів мовлення (Селиванова 2006: 437).

Актуальність пропонованої наукової розвідки зумовлена, по-перше, посиленням інтересом зіставних студій до розгляду безеквівалентності як мовного феномена й лакунарності, зокрема, в лінгвокогнітивному ракурсі, по-друге, відсутністю чіткого алгоритму опису парадигматичної лакунарності в когнітивній парадигмі. Мета статті – здійснити зіставно-типологічну характеристику парадигматичної лакунарності в англійському та українському художньому мовленні, яка полягає у виявленні розбіжностей або відсутності базових елементів національної специфіки лінгвокультурної спільноти (далі – ЛКС), що відображають етнічно, соціально, історично, науково детерміновані категорії її світогляду. З огляду на це вважаємо за доцільне виділити інструментарій дослідження – лакуни різних типів, їхню класифікацію та опис відповідно до *багаторівневої структури мовної особистості* (Караулов, 1987), що відповідає вимогам антропоцентричної парадигми. Джерельною базою статті слугує вибірка субстантивних лакунарних одиниць з повісті Б. Антоненка-Давидовича “Дуель” та його переклад англійською мовою (виконав Ю. Ткач), а також роман Е. Хемінгвея “Фієста” та його україномовний переклад (виконав М. Пінчевський).

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких завдань: 1) визначити теоретико-методологічні основи дослідження парадигматичної лакунарності в лінгвокогнітивному аспекті; 2) обґрунтувати можливість застосування підходу, який базується на мовних проявах компонентної структури мовної особистості, для класифікації лакунарних одиниць в англійському та українському художньому мовленні; 3) виокремити типи лакун в англійському та українському художньому мовленні та здійснити їхній зіставний аналіз; 4) з’ясувати розбіжності серед національно-специфічної сукупності понять, образів, оцінок, символів тощо, пов’язаних з певним об’єктом навколишнього світу англійської та української ЛКС.

Парадигматична лакунарність на когнітивному рівні розуміється як незбіг

(повний чи частковий) елементів знання про світ, що дозволяє припустити факт існування повних та часткових когнітивних лакун. Повна лакуна – відсутність в одній картині світу (далі – КС) будь-якого елемента (образу, схеми, концепту), наявного в іншій КС, і, як наслідок – відсутність мовних одиниць на позначення цього елемента. Часткова лакуна передбачає незбіг структури чи змісту елементів, які репрезентують знання про однакові об'єкти світу (Эйнуллаева 2003: 54).

У пропонованому дослідженні композиційна роль належить підходу, який ґрунтується на мовних проявах компонентної структури мовної особистості (далі – МОс). Уведений у 80-х роках Ю. М. Карауловим термін “мовна особистість” (Караулов, 1987) уможлиблює виявлення елементів мовної КС на всіх рівнях МОс. Це дозволяє припустити ефективність застосування лінгвокультурологічного підходу для зіставлення концептів, що належать свідомості носіїв української і англійської мов із притаманними їм особливостями культури та світосприйняття.

Зазначимо, що культурологічно орієнтований підхід до визначення концепту передбачає його трактування як згустка культури в свідомості людини; те, у формі чого культура входить в її ментальний світ (Степанов 1985: 43), або як певної максимальної абстрагованої ідеї "культурного предмета", яка не має візуального прототипічного образу за можливих пов'язаних з ним візуально-образних асоціацій (Красных 2003: 272). Беззаперечною виявляється властивість лакунарних концептів в найбільшій мірі відображати особливості менталітету носіїв певної ЛКС разом з наявним максимальним ступенем національно-культурної специфічності (наприклад, українські – *воля, доля, душа*; американські – *challenge, privacy, efficiency, competitive, self-made*).

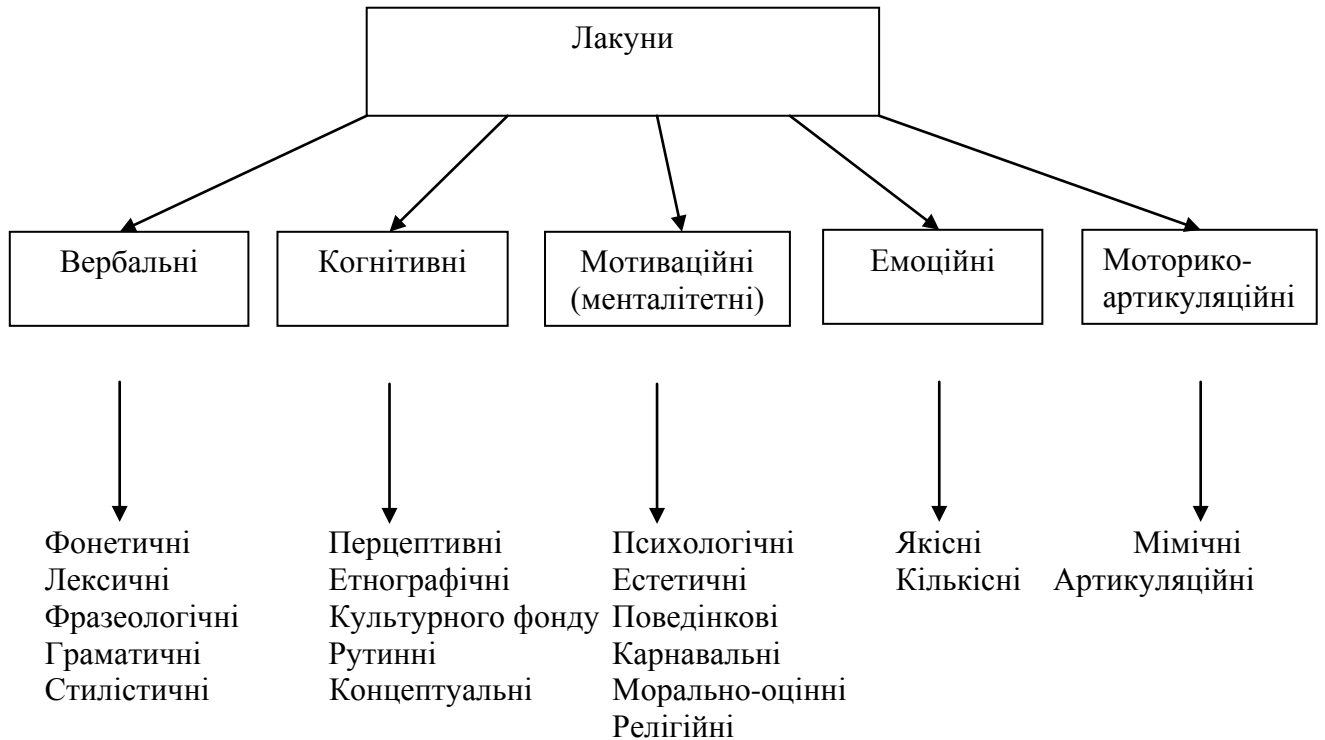
За висловом В. А. Маслової, світ постає крізь призму мови народу в особливий спосіб, що відрізняє мовне втілення концептів зіставляваних ЛКС (Маслова 2001: 15). Ймовірно, що знанню про світ властивий національно-специфічний характер. З огляду на цей факт можна припустити можливість виявлення лакунарності при зіставленні когнітивних рівнів МОс, які належать різним культурам. Абсолютною лакуною вважаємо випадки повної відсутності в КС носіїв однієї із порівнюваних мов / культур знань про будь-який об'єкт із фонду іншої культури, а відносною – випадки, коли такі знання є, але значущість аналізованого елемента культурного фонду іншого народу значно нижча, ніж у вихідній культурі.

Пропоноване зіставно-типологічне дослідження парадигматичної лакунарності ґрунтується на класифікації лакун відповідно до п'яти рівнів МОс

(Эйнуллаева 2003: 49): вербально-семантичного, когнітивного, мотиваційного (прагматичного), емоційного та моторико-артикуляційного (див. рис. 1).

Рисунок 1

Класифікація лакун відповідно до структури мовної особистості

Відповідно до цих рівнів виокремлено п'ять основних видів лакун: вербальні, когнітивні, мотиваційні, емоційні та моторико-артикуляційні з їхніми підвидами.

У межах лінгвокогнітивного підходу усі виявлені лакунарні одиниці класифіковано на перцептивні, етнографічні, культурного фонду, рутинні та концептуальні.

Перцептивні лакуни відображають сприйняття оточуючої дійсності представниками тієї чи іншої культури. В цій категорії розглядається національна специфіка перцепції таких базових понять, як час, простір, кількість тощо; людина та її характеристика; явища природи (схід сонця, погодні явища тощо); тваринний і рослинний світ. Наприклад, до абсолютних лакун цієї групи можна віднести поняття *окріп*, *пороша*, яким характерні англійські кореляти на кшталт *boiling water*, *the first snow* тощо.

Рутинні лакуни пов'язані з розбіжностями фреймів, сценаріїв, соціально-побутових ситуацій. Тут йдеться про співвідношення відображення ментальних сутностей та інформаційних структур у досвіді представників різних ЛКС. Наприклад, український сценарій суботника вважаємо відносною рутинною лакуною, яка існує на

когнітивному рівні англоамериканської МОс. Послугуючись польовою моделлю опису концепту укр. *суботник* – англ. *subotnyk*, виокремлюємо його ядро, стали конфігурацію концептуальних ознак або прототипічну структуру з універсальним предметним кодом, що утримує основну інформацію про референт (концептуальні ознаки “робоча субота”, “день праці”). До периферійної зони належать такі концептуальні ознаки, як “день, коли всі радянські громадяни добровільно працюють на користь своєї держави”, в якій актуалізований соціально-культурний компонент, тобто соціальний досвід українців (в радянський період вважалося обов’язком працювати на користь своєї держави з альтруїстичних мотивів). У цьому концепті відображено, в який спосіб українська ЛКС закріпила знання в певній лексичній одиниці, переломлюючи оточуючу дійсність за допомогою мовних засобів. У вторинному тексті цей сценарій переданий описово: “a day of voluntary labour on community projects” (Antonenko-Davydovych 1986: 7). Виявляється можливим припустити відсутність такого концепту в американській культурі через нерелевантність схожого способу проведення вихідного для американців, що вважаємо рутинною лакуною на когнітивному рівні.

Пропонуємо розглянути ще один приклад рутинної лакуни, яка демонструє розбіжність між українським та американським сприйняттям концепту англ. *prohibition* – укр. *сухий закон* (заборона продавати спиртні напої). Виокремлене ядро репрезентує основну інформацію про референт (концептуальні ознаки “заборона”, закон про заборону”, “сухий закон”, “заборона продавати спиртні напої”). У периферійній зоні актуалізований соціально-культурний компонент (період з 1920–1933 років, коли виробництво і продаж алкогольних напоїв у США було заборонено). Оскільки аналізований художній дискурс належить до періоду Великої Депресії, коли розчаровані американці вдавалися до спиртного з метою відгородитися психологічно від проблем економічних негараздів того часу, саме введення “сухого закону”, на думку тогочасного керівництва держави, могло зберегти населення здоровим і працездатним.

Іншим прикладом рутинної лакуни когнітивного рівня для української МОс слугує англійський фрейм *milkman* на позначення професії людини, яка щоранку доставляє молоко до дверей. Ядро аналізованої лакунарної одиниці представлено концептуальною ознакою “людина, яка доставляє молоко” та когнітивними класифікаторами “доставляє молоко щоранку до дверей будинку”, “спосіб доставки молока переважно в Британії”. Для англійців цей фрейм є соціально ціннісним, але для

української ЛКС визнається іррелевантним. Крім того, до когнітивних рутинних лакун можна віднести сценарій доставки молока додому (англ. *milk round*).

Існування *етнографічних лакун* зумовлене відсутністю реалій, характерних для однієї культури, в іншій локальній культурі. Цей вид та способи заповнення відсутніх однослівних відповідників у зіставлюваній мові отримали детальне висвітлення в перекладознавчій літературі, перекладознавстві (Бархударов, 1975; Влахов, 1980; Рецкер, 1974). *Реалією* зазвичай вважають особливу категорію засобів вираження; слова, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу та чужі для іншого. Реалії, будучи носіями колориту та / або історичного колориту, для яких немає точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, яким, відповідно, не надають перекладу на “загальних принципах”, потребують особливого підходу (Влахов 1980: 47). У пропонованому визначенні реалії розуміють як лексичні одиниці. Проте існує інше тлумачення цього терміна, за яким реалії – об’єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального й історичного розвитку) одного народу та чужі для іншого, а не слова на їх позначення. Попри різноманітність підходів до трактування більшість лакун цього типу можна вважати повними, що детерміновано існуванням об’єктів, характерних для життя одного народу й чужих для іншого, наприклад, українські реалії *калина*, *колиба*, англійські *Yorkshire pudding* тощо. Пор.: укр. *Ах, яке це безглуздя, що між ним і партією може стояти нація. Та нація, що вигадала тільки бандуру й плахту!*; (Антоненко-Давидович 1954: 13); англ. *Ah, how ridiculous this was, that a nation could stand between him and the Party. A nation which had invented only the bandura and the plakhta!* (Antoneko-Davydodovych 1986: 18) З метою компенсації змісту аналізованої етнографічної лакуни автор вторинного тексту застосовує лексико-семантичну заміну, пропонуючи дефініцію невідомих предметних реалій для розуміння їх представниками іншої ЛКС, наприклад, *The bandura is a Ukrainian folk stringed instrument. The plakhta is an ancient waistline garment composed of two widths of woolen cloth sewn partly together and worn instead of a skirt.*

Існує достатньо деталізована класифікація реалій на основі локального, предметного та часового поділу (Влахов, 1980). Через вивченість етнографічних лакун в працях, присвячених реаліям, вважаємо недоцільним детально зупинятися на розгляді цього виду лакун. Зауважимо також, що у зв’язку із активними процесами глобалізації багато явищ, нещодавно властивих для життя лише однієї чи низки країн проникають в інші, втрачаючи в такий спосіб статус чужих, незнайомих, що детермінує необхідність

пошуків способів заповнення як когнітивних, так і мовних лакун (Багринцева 2001: 15–16).

Пропонована кількісна характеристика типів етнографічних лакун (див. Табл. 1) за групами свідчить про широкий тематичний діапазон розглядуваних лакунарних одиниць та відображає різноманітні царини матеріального, духовного та суспільного життя. Приміром, в американській ЛКС переважають лакуни на позначення побуту, національних страв та інших продуктів харчування або святкових атрибутів. В українській ЛКС превалюють етнографічні лакуни на позначення явищ суспільно-політичного життя, назв титулів і посад, свят та звичаїв. Такий розподіл, на наше переконання, свідчить про різні ціннісні орієнтації порівнюваних ЛКС, відмінності в соціально культурному компоненті значення, що містить ідіоетнічні відтінки, адже мова – генетична пам'ять культури (Маслова 2001: 30). Важливим визнаємо факт можливості виявлення етнографічних лакун лише за умови зіставлення лексичних систем двох КС.

На особливу увагу заслуговують також етнографічні лакуни, ускладнені різного виду алегоріями. Це особливий вид лакунарності, що виявляється у застосуванні автором імпліцитних смислів, в яких реалії названі опосередковано, пор.: англ. *“Do you know what you are?” Bill looked at the bottle affectionately. “No,” I said. “You’re in the pay of the Anti-Saloon League”* (Hemingway 1954: 107). Йдеться про акцію, що була започаткована з метою боротьби із надмірним зловживанням алкогольних напоїв, пор. укр. – *Знаєш, хто ти такий? – Білл замилувано дивився на пляшку. – Ні, – сказав я. – Ти платний агент Ліги непитущих* (Хемінгуей 1984: 103).

Таблиця 1

Зіставна характеристика етнографічних лакун в англійському та українському художньому мовленні

№	Типи етнографічних лакун	Англ. мова	Укр. мова
1.	Назви предметів, пов'язаних із побутом, національними стравами та інших продуктів харчування	46%	44%
2.	Назви предметів, явищ, пов'язаних із суспільно-політичним життям	16,5%	18%
3.	Назви свят та звичаїв	8%	10,5%
4.	Назви понять із царини мистецтва, архітектури, літератури та фольклору	8%	9%
5.	Назви святкових атрибутів	7,5%	6%

Продовження таблиці 1

6.	Назви звань, титулів, ступенів	6,5%	8%
7.	Назви нагород, медалей, відзнак	5,5%	2%
8.	Назви предметів, понять, явищ, пов'язаних з повір'ями, міфами, казками	2%	2,5%
	Разом	100%	100%

У результаті дослідження етнографічних лакун можна припустити, що їхня особливість полягає не в складності їхнього перекладу (навпаки, вони перекладаються легко), а в тому, що просто перекласти їх виявляється недостатнім. Якщо для американця такі вирази відомі, то україномовний читач без тлумачень не зрозуміє, про що йдеться. Тому доцільним є зауваження чи тлумачення безпосередньо в тексті.

Існування *лакун культурного фонду* зумовлене історичною та культурною спадщиною певної ЛКС. Це знання мови та культури про твори мистецтва, літератури, історичні події, маловідомих для носіїв інших мов та культур. Частково лакуни культурного фонду виявляються при використанні у мовленні, яке відбувається у прецедентних текстах (Караулов 1987: 216). Услід за Ю. М. Карауловим розуміємо прецедентні тексти як такі, що добре відомі представникам ЛКС разом з її попередниками та сучасниками, і яким властивий неособистісний характер.

Таблиця 2

Зіставна характеристика лакун культурного простору в англійському та українському художньому мовленні

№	Типи лакун культурного простору	Англійська мова	Українська мова
1.	Макрогрупові	25,2%	29,7%
2.	Індивідуальні	24,2%	18,3%
3.	Загальнолюдські	17,5%	23,3%
4.	Мікрогрупові	17,5%	15,3%
5.	Цивілізаційні	15,6%	13,4%
	Разом	100%	100%

Зіставний аналіз лакун культурного простору засвідчує неоднорідність розподілу культурно значущої інформації у свідомості представників порівнюваних ЛКС. Для англійської переважають індивідуальні та макрогрупові (24,2% англ., 25% укр.), тоді як для української – макрогрупові та загальнолюдські (30% англ. м. і 23,3% укр. м.).

В широкому смислі *концептуальними лакунами* можна вважати усі лакуни другого рівня в структурі мовної особистості, оскільки концепти – мисленнєві категорії, які являють собою сукупність понять та уявлень, будучи інтегрованими,

утворюють концептуальну КС, тобто другий рівень МОс. Будучи базовими, опорними елементами мови, концепти об'єднують представників однієї ЛКС, забезпечуючи основу взаєморозуміння між ними через "пучки смислу", в яких втілюється дух народу (Леонтович 2011: 214–215). З огляду на це, перецептивні, етнографічні, рутинні лакуни та лакуни культурного фонду також можна вважати концептуальними. Абсолютні концептуальні лакуни у такому разі передбачають відсутність в концептуальній картині світу одного народу певного концепту, характерного для концептуальної картини світу іншого, у результаті чого виникає абсолютна лексична лакуна. Й. А. Стернин у своїй праці (Стернин, 1998) стверджує, що неназваність концепту свідчить не про його відсутність у національній свідомості носіїв мови, а про комунікативну нерелевантність для певного народу. Якщо в конкретній комунікативній ситуації виникає потреба зробити неназваний в мові концепт предметом обговорення, виникає мовленнева, ситуативна, найчастіше описова чи okazіональна номінація (Стернин 1998: 28).

У пропонованому дослідженні концептуальних лакун у структурі МОс послуговуємось класифікацією В. А. Маслової, за якою концепти класифікуються за такими групами: універсальні, національно-культурні, соціальні, групові, індивідуально-особистісні (Маслова 2001: 146). Для нашого дослідження релевантна остання група, яка дозволяє здійснити опис специфічних концептів у порівнюваних мовах з метою виявлення розбіжностей у ментальному лексиконі двох ЛКС. Зокрема, наведені нижче приклади концептуальних лакун у романі Б.Антоненка-Давидовича "Дуель" засвідчують особливе лінгвальне оформлення сприйняття оточуючої дійсності української ЛКС, наприклад, універсальні концептуальні лакуни: *останній із могікан, нерозгаданий сфінкс, сексот, доктринер*; національно-культурні: *петлюрівщина, більшовик, пролетар, комуністичний великдень, українство, боротьбизм, червоноармієць, пролетар, козаччина, кріпацтво*; соціальні: *перекупка, куркульня, громадянин*; групові: *жінвідділ, партійний середняк*; індивідуально-авторські: *богоіскатель, національна окремішність* тощо.

Таблиця 3

**Зіставна характеристика концептуальних лакун
в англійському та українському художньому мовленні**

№	Види концептуальних лакун	Англійська мова	Українська мова
1.	Національно-культурні	28,6%	32,6%
2.	Соціальні	21,3%	25,3%
3.	Групові	22,9%	8,6%

Продовження таблиці 3

4.	Індивідуально-авторські	14,8%	20,8%
5.	Універсальні	12,4%	12,7%
	Разом	100%	100%

Комунікативна нерелевантність та можливість номінації концептів засвідчує відсутність певного концепту як окремої цілісної одиниці у свідомості носіїв мови. Відповідно це свідчить про можливість конструювання концепту в конкретному акті комунікації та низки інших, схожих чи відмінних за значенням концептів, релевантних для певного народу (Эйнуллаева 2003: 63).

Одним із різновидів *концептуальних лакун* у вузькому смислі пропонуємо вважати лакуни, пов'язані з існуванням в одній культурі культурних концептів, які цілком чи частково відсутні в іншій. Так, Ю. С. Степанов (Степанов 1985: 41) виокремлює серед культурних найбільш стійкі, ключові концепти культури. У ході нашого дослідження виявлено еквівалентність низки культурних концептів двох контактуючих культур, деякі концепти частково еквівалентні, а цілий пласт складають концепти чітко специфічні для конкретної культури.

Підсумовуючи, зазначимо, що зіставно-типологічна характеристика парадигматичної лакуарності на когнітивному рівні маніфестує незбіги елементів знання про світ, що детермінує існування повних та часткових когнітивних лакун. Лівкокогнітивний підхід є релевантним для вивчення лакуарності в англійському та українському художньому мовленні. На другому рівні мовної особистості виокремлено та проаналізовано перцептивні, етнографічні, рутинні, концептуальні лакуни та лакуни культурного фонду. Результати дослідження дозволяють вважати концептуальні лакуни різновидом когнітивних, які детермінують існування вербальних (лексичних і фразеологічних лакун), що відбувається за допомогою вербалізації відповідних знань під час комунікації. Розбіжності у способі мислення представників різних культур і соціальних систем англійської та української мов зумовлюють складність кореляції типів лакун у зіставлюваних мовах з огляду на специфічність вибору оптимального для заповнення їхнього плану змісту й вираження. Ідіоетнічна специфіка виявляється у відмінностях кількісних характеристик лакуарних одиниць.

Перспективою подальших досліджень вважаємо розгляд парадигматичної лакуарності на матеріалі інших жанрів літератури далекоспоріднених мов, а також емотивної лакуарності тексту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Багринцева Н. В.* Культурно-детерминированные факторы в теории и практике перевода: дисс. ... кандидата филол. наук : 10.02.20 / Багринцева Наталья Валерьевна. – М., 2001. – 178 с.
2. *Бархударов Л. С.* Язык и перевод : Вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов. – М. : Междунар. отношения, 1975. – 240 с.
3. *Быкова Г. В.* Лакунарность как категория лексической системологии / Г. В. Быкова. – Благовещенск : Изд-во БГПУ, 2003. – 276 с.
4. *Влахов С.* Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Междунар. отношения, 1980. – 352 с.
5. *Гудков Д. Б.* Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М. : Гнозис, 2003. – 288 с.
6. *Караулов Ю. Н.* Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 261 с.
7. *Корунець І. В.* Порівняльна типологія англійської та української мов / І. В. Корунець. – Вінниця : “Нова Книга”, 2004. – 464 с.
8. *Кочерган М. П.* Основы зіставного мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : Вид. центр Академія, 2006. – 424 с.
9. *Красных В. В.* «Свой» среди «чужих» : миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2003. – 375 с.
10. *Леонтович О. А.* Методы коммуникативных исследований / О. А. Леонтович. – М. : Гнозис, 2011. – 224 с.
11. *Лотман Ю. Н.* Структура художественного текста / Ю. Н. Лотман // Об искусстве. – СПб. : «Искусство – СПб», 1998. – С. 14–285.
12. *Марковина И. Ю.* Культура и текст : Введение в лакунологию / И. Ю. Марковина, Ю. А. Сорокин. – Москва : ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 138 с.
13. *Маслова В. А.* Лингвокультурология / В. А. Маслова. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
14. *Попова З. Д.* Лакуны и концепты / З. Д. Попова, И. А. Стернин, М. А. Стернина // Лакуны в языке и речи : [сб. науч. трудов / ред. Ю. А. Сорокин, Г. В. Быкова]. – Благовещенск, 2003. – С. 206–224.
15. *Попова З. Д.* Язык и национальная картина мира / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж, 2002. – 59 с.
16. *Рецкер Я. И.* Перевод и переводческая практика / Я. И. Рецкер. — М. : Междунар. отношения, 1974. – 216 с.
17. *Рождественский Ю. В.* Типология слова / Ю. В. Рождественский. – М. : Высш. шк., 2007. – 288 с.
18. *Сорокин Ю. А.* Лакуны как сигналы специфики лингвокультурной общности / Ю. А. Сорокин // Национально-культурная специфика речевого общения народов СССР. – М. : Наука, 1982. – С. 22–28.
19. *Сорокин Ю. А.* Текст и его национально-культурная специфика / Ю. А. Сорокин, И. Ю. Марковина // Текст и перевод. – М. : Наука, 1988. – С. 74–81.
20. *Степанов Ю. С.* В трехмерном пространстве языка (Семиотические проблемы лингвистики, философии и искусства) / Ю. С. Степанов. – М. : Наука, 1985. – 335 с.
21. *Стернин И. А.* Национальная специфика мышления и проблема лакунарности / И. А. Стернин // Связи языковых единиц в системе и их реализация. – Тамбов, 1998. – С. 22–32.
22. *Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія* / [О. О. Селіванова]. – Полтава : Довкілля – К, 2006. – 716 с.
23. *Тер-Минасова С. Г.* Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово/Slovo, 2000. – 624 с.
24. *Эйнуллаева Е. А.* Лакуны в структуре языковой личности и их заполнение в межкультурной коммуникации : на примере английского и русского языков : дисс. ... кандидата филол. наук : 10.02.20 / Эйнуллаева Екатерина Александровна. – М., 2003. – 167 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

25. *Антоненко-Давидович Б.* Смерть [повість] / Борис Антоненко-Давидович. – Лондон : Укр. видав. спілка, 1954. – 140 с.
26. *Хемінгвей Е.* Фієста. По кому подзвін : Романи / Ернест Хемінгвей ; [пер. з англ. М. Пінчевський]. – К., Вид-во при Київ. держ. ун-ті, 1984. – 520 с.
27. *Antonenko-Davydovych B.* Duel / Borys Antonenko-Davydovych ; [transl. from Ukrainian by Yuri Tkach]. – Australia, Melbourne : Lastivka Press, 1986. – 136 p.
28. *Hemingway E.* The Sun Also Rises [Електронний ресурс] / E. Hemingway. – New York : Charles Scribner’s sons, 1954. – 223 p. – Режим доступу: <http://www.onread.com/fbreader/994592>.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2013